

1
~~Абе Бремон~~

107.3972
Обит Бремон

86

Наравно, родом Провансалац. Иначе не би било могућно да у једну кожу стане све оно што чини ~~оната Бремона~~ ^{Абе} Бремона: смиреност и ^{смиреност} ~~револуција~~, мистичка и светона поезија, свештенички чин и светивни рад, смисао за мистичко и за профано у поезији, ћутање и прштав темперамент који говори без интерпункције ~~и~~ или са оним знацима интерпункције којима се говорник или писац чуди, одушевљава, ~~одриче~~ одриче, протестује, не да, или напротив инсистира ~~на нечему~~ ^у провансалски речник и гестове. Видели смо Абе Бремона на свечаном једном скупу на Сорбони, којом приликом није имао да говори, дакле је ћутао ~~и~~ ^и сем што је понекад скупљао и развиачио усне, или ~~отпу~~ севнуло око, или ~~он~~ ^у провијуга ~~и~~ ^и кроз цело тело ~~затрну~~ неки отпор према оном ~~што се каже~~ ^{што се каже} тамо за катедром. Није више млад Абе Бремон, али није ни стар. Ваља рећи праву реч: матор је, овештао, потрошио ^{ли} га рад и ватрена природа. А на слици од пре десетак година само како је леп! Коштуњав дугачак профил, чиста површина чела, углови уста какве имају лепи људи, брада одужена, јака, тврда. Некада језуит, па кидање. Затим мирски свештеник, па кидање. Напослетку слободан дух са чисто духовном дисциплином, у великој љубави за науку и књижевност. Ено, иза ставала на очима још и сад ~~врло~~ ^{зеница} врела тамнина ~~онију~~ и запрнут поглед гледања у себе. Католичка црква, ~~да~~ ^и увек уметна форматорка живота својих пиromaца, помогла је том од олтара одмакнутом свештенику да кроз књижевност прослави Бога, цркву, религиозна осећања и молитву, најзад и себе лично, а са њом опет цркву чији је ~~Абе~~ ^{остао} био и остао. Био је Абе Бремон ^{је} у току свога живота ^и професор литературе, "професор поезије", како он воли да каже; али је у ствари ~~био~~ ^и остао у себе повучен мислилац и писац. А сада је једна од ~~врло~~ ^и занимљивих личности културне Француске, прослављени ^и књижевним и члан Француске академије. И још: Абе је у низу оних чувених француских Абе-а који су посебна доза у историји француског државног, друштвеног и уметничког живота.

Абе Бремон живо ~~сега~~ ^и у Паризу, у маленом стану при врху високе куће у близини катедрале Нотр Дам, и пише врло опсежно дело, ~~књи~~ ^и жевну историју религиозног осећања у Француској. У свом говору у Академији ~~је~~ ^и пак жарко и храбро говорио о "чистој поезији". Обе те теме своде се на један проблем, један од најтежих у ~~савременој~~ ^и области стваралаштва и надахнућа, на проблем мистичке инспирације у два вида ~~и~~ ^и инспирација у религиозној ^и

мистику, и инспирација у поету. У двама тавама финих спиритуалних теразија омерава абе Бремона песника и мистика. Стари сликари волели су да сликају такве теразије, и да о једну од тих тава обесе ђавола. На теразијама абе Бремона нема ђавола. Абе Бремон је дубоко учен, скроз модеран, ведар и човекољубив анализатор и мистика и песника. Али теразије су ништа мање немирне, и често без јасног разлога немирне, а мерилац, иако убеђен да зна на којој страни кад мора бити претега, интересује се баш канда за тај немир. Абе Бремон је уверен, он је то небројено пута казао лепим речма и небројено пута пресекао ножем: да је молитва највиша екстаза, једино потпуно сједињење са реалношћу која инспирише. Али с друге стране, тај исти абе Бремон живи и гине за поезију, за ту поезију којој не допушта потпуно огрљавање и присвајање највишег, не признаје јој мистичку контемплацију. Абе Бремон стоји и сам у прицепу свога проблема. Он је сав на страни мистичког ћутања, мистик, на врхунцу инспирације, ћути, ^и ~~и~~ можда најлепши део његове Историје религиозног осећања јесте део о мистичцима који ћуће. Али, у њему је истовремено и чежња за поетским изразом, ^{с мисао} ~~за реч~~ и говор. Он сам често говори, мора да говори кад би можда хтео да ћути, ^{тако као да} тај говор и израз, иако профани, понекад су високо поетски израз његова ћутања. Ето зашто не ~~мрују~~ теразије у чијим тавама је, с једне стране ~~мистик~~ ^{а с друге} мистик који у заносу ћути, ^и ~~и~~ песник који од заноса говори.

Абе Бремон је постао члан Академије на основи читавог низа дела, али нарочито на основи дела Књижевна историја религиозног осећања у Француској, од свршетка верских ратова до данас. То је велико научно дело ~~које ће се~~ у шест свезака, ~~које ће се~~ још наставити, у којем се испитује суштина религиозног осећања као таквог, ^{расправља о} и присуства и улога мистицизма у стваралачком духу Француске. ^и ~~Та~~ ^и ~~је~~ ^и ~~нам се~~ ^и ~~ту ред~~ ванредних психолошких портрета и анализа појединих личности и њихових теорија, и доказује се да су у Француској у стопу за најчистијим рационализмом ишле увек школе разних спиритуалиста. ^{Приказује нам} ~~и~~ ^и ~~се~~ ^и ~~психолошки,~~ морални, естетички и научни значај мистичког удубљивања мисли и осећања човекових. То дело је ~~и~~ врста опште књижевне историје, и уметничка ~~и~~ историја, ^и ~~и~~ у исти мах и посебна историја религиозног елемента у француској литератури, и уједно велика филозофска расправа о ~~и~~ суштини највише могућне инспирације у човеку. Из те расправе је изашло све оно специфично што је абе Бремон, доцније, казао у својим књигама Чиста поезија и Молитва ^и ~~и~~ поезија ^{које} ~~и~~ ^и ~~не~~ ^и ~~нас~~ ^и ~~књиге~~ ^и ~~на овом месту~~ ^и ~~ближе~~ ^и ~~интересовати.~~ Основно гледиште абе Бремона као психолога инспирисаних, ово је: да се у поезију

и молитву полази кроз иста врата, и под благословом једне исте милости, ~~од које~~
~~реално~~ Упоменутих двама књигама проблем не бива развијен поглавито с обзи-
 ром на песника, песников доживљај и песничко дело.

У јесен 1825-те, на свечаној седници Чет Академија,
 прочитао је ^{абе} ~~онај~~ Бремон једну краћу расправу о чистој поезији, ~~и приредио~~
 и приредио том приликом извесно озненађење сакупљеним члановима академицима,
 и узбунио и повукао у дискусије часописе ^и дневну штампу, а међу појединцима
 све врсте сталежа, од песника и критичара до математичара и архитекта. Оне
 изван зидова Академије, у поставком својом о чистом и нечистом елементу у ~~поезији~~
 Оне унутра, ~~и некадашње~~ је недовољним респектом за интелигибилност. Говорио је
 абе Бремон са необичном храброшћу и полетом о крајњој ограничености рационал-
 не анализе, кад се ради о уметничком делу. Разум је ставио далеко иза осе-
 ћајних ~~елемената~~ ^{моти}. Бранио је и славословио чисту поезију позивајући се на ма-
 нифесте не много академских песника, као што су Е. А. По, Бодлер, Маларме. ~~Ет~~
 Енглеској лирици је посветио врло велико одушевљење. Завршио је своје предава-
 ње једним нешто малициозним текстом опет енглеског порекла, уосталом врло ле-
 пом ~~и познатом~~ причом из Средњег века:

"Краљу," говори у она давна времена један члан
 великог савета у Кенту, "дешава се, у зимску ноћ, кад ти и твоје друштво се-
 дите за столовима, око велике ватре, дешава се да залутали врабац улети међу
 вас кроз неки отвор, прелети изнад стола, и излети с противне стране. За тре-
 нутак он се нашао у светлости и топлоти, али пре него што је ушао, где је био?
 и кад је излетео у ноћ и у буру, шта је с њим? Нико не зна. Тако је и са чо-
 веком. Видимо га за време кратког његова живота, али одакле је дошао, и куда
 иде? Мистериј.....Ако би нам људи из Кента умени нешто о томе рећи, вредно би
 било саслушати их.".....Подвукао је абе Бремон том причицом илузорност и огра-
 ниченост свега што човек и његов разум ~~знају~~ ^{документују}. Сво смо ми они људи из Кента
 који не могу ништа рећи ^{ни} о врапцу, ни о човеку. То су и све Академије разума.
 Дотле и дотле, а даље мистериј.....То предавање, са низом накнадних објашњења
 уз полемику, чини књигу Чиста поезија. А као подробнија расправа о односу пес-
 ничког и мистичког доживљаја, и о крајњој тенденцији поезије, дошла је књига
Молитва и поезија.

Писање абе Бремона је далеко од мирног, строгог сти-
 ла француске аргументативне прозе. Наравно, то не значи да прози његовој ^{стаје} недо-

дисциплина и јасноћа у излагању и мера у илустровању, премда има места где абе Бремон Провансалац постаје наративан усред теорије, или ~~нема~~ где темперамент његов пробије тамо где стварно нема пролаза. То значи да абе Бремон не пише чисто научничку прозу, него пише литературу. Он је врло учен, али он ипак више зна интуицијом него разумом, и закључцима својим се више радује као ~~не~~ него као ерудит. Уме бити необуздан ^{у књизи} кад конструише и кад руши. Темперамент његов не само да се осећа ^{као са} него се и види. Абе Бремон радо "упада" не само у свој, него и у цитиран текст. Дива да усред реченице забележи одобравање, неодобравање, одрицање. Понекад ~~нико~~ тапше личности о којој је реч, охрабрује је да каже више него шта је казала, иако та личност давно не говори. Чешава се да одједаред, током реченице, пређе у други језик, јер је садржина фразе тако убедљивија. Абе Бремон говори грчки, латински, и ~~да~~ неколико модерних језика, и углавном не преводи наводе, а поезију не преводи ~~своје~~ по начелу. Једном, при цитирању одломка из Кијтсове поезије, он узвикује, ~~и~~ наравно писмено и испод линије: Не бих преводио ни да ми је секира над главом. Ипак је његова проза једна од карактеристично лепих француских проза. Узвици, заграде, епиграматичке паузе, нису дигресија у тексту, и нису афектација, само су спонтане осећајне арабеске уз текст. Нини вам се често да вам абе Бремон усмено говори, и ^и давас лично познаје. Осећајан је скроз. До флуидности осећајан: прелива се у давну прошлост, у књигу своју, у читаоца свога. "Логика је утолико јача уколико и осећај иде с њом", тврди абе Бремон.

У књизи Чиста поезија аутор поставља проблем од прилике овим речма: ^и раније се говорило да у песми има идеја, слика, музике, и ово и оно, и има још нешто неизрециво. ^и данас се каже да у песми има пре свега нешто неизрециво, па онда све остало, иако у тесној вези једно с другим. Јасно је намах да абе Бремон као теоретичар ^{поезије} стаје на страну ^{неизрецивог} мистичког елемента у поезији, ~~и да не брани~~ и да не бранити гледиште да се чиста поезија не да дефинисати, и да је битна ^и ~~лејота~~ ^{она} њена баш у ~~томе~~ ^{она} што се не да дефинисати. Особит проблем и особит теоретичар. Проблем се од самог почетка објављује неприкучним, а теоретичар се одриче теорије. Све оно о чему би се дало рационално расправљати, абе Бремон је вргао у "нечисти", и интересује се тиме у другом реду. Све оно што се даје дефинисати, то је оно што је изашло из песникаова рада и напора, и то може бити поезија само онда ^{и тако} ~~ако~~ је кроз то проша чиста поезија. Идеје, речи, метафоре ~~и~~ које могу донети нов смисао, цео ментални план који држи песму, све то треба да дође и мора доћи, али све то ~~не~~

6
мистичке психологије, назива песничком "слабошћу"; јавља се његова неодољива потреба да говори, да нешто саопшти људма. То је момент где песник прекида мистички контакт, враћа се у природно и профано. Од тога часа настаје код њега активност духа а не душе *(animus, anima)*, рад око идеја, слика, речи, риме, око свега онога што ће чинити песму.

Чудан је тај став абе Бремона: он излази врста мистичког критичара и анализатора: тамо где естетичка критика ~~почиње~~ почиње оцелу поезије, он је завршује. Абе Бремон безмерно и нагонски воли песника и поезију, али, одједаред, стане пред тог песника и, што би се тривијално рекло: сажаљева случај. Став абе Бремона према песнику ~~не~~ потсећа на став ~~Оца Кигана~~ Оца Кигана у тексту Б. Шоа. Оца Кигана према скакавцу, у тексту Б. Шоа. Прво скида пред скакавцем шешир с дубоким поштовањем, а мало после му каже: "Е, мој мали пријатељу, бадава, бадава, можеш скакати колико кенгуру, не можеш ускочити ~~из~~ од свег ~~свог~~ срца и његове казне. Можеш само гледати у небо, али не можеш до њега." По абе Бремону, узвик ^{пес} сиротог песника разлеже се, али ~~ни~~ не прелази ни први круг ћутања. ^{3. завршница} У ~~песничкој~~ глави своје књиге Молитва и поезија абе Бремон скоро сурово дели песника од мистика. "Поет као такав сједињава се с реалношћу само зато да ^{ду} ~~ни~~ се одмах оцепио од ње". И што је песник више песник, утолико му се неодољивије намеће потреба да говори, да се баци у напор с помоћу којег ће нешто од његова доживљаја прећи у друге. У песникову доживљају дакле сједињење ^{не} се дешава несавршено; завршни акт потпуног поседовања, прелаз у контемплативно стање, не остварује се никада. "Вољом песниковом овладају друге активности, дух његов, који је часом био окренут "центру душе", како се изражавају мистици психолози, удаљује се од њега." Све у свему, дакле, поет није контемплативни мистик, него мистик делања.

24
Цело песничково, то је песма. Песма та може да буде и проза, у изузетном случају, какав је, по опату Бремону, случај Пола Валерија. Врло је занимљив уметнички однос између њих двојице. Абе Бремон сматра Валерија једним од модерних теоретичара "чисте поезије", оне чисте поезије из које ~~он~~ он, Бремон, прогађа све рационално, а коју Валери чини зависном ~~од~~ од "прецизности", под којом разуме баш разна свесна тражења и дуга кориговања интелекта. Али абе Бремон се није дао збунити. Он је код Валерија нашао мистичку инспирацију упркос ~~прецизности~~ свој прецизности, само, нашао ју је пре свега у Валеријевој прози. То је врло карактеристично за доследност и чистунство абе Бремона. Шта мари што су стихови Валерија резани као слонова кост, шта мари што ~~и~~

изазивају трепет и емоцију ^{7/ Ако ми} стихови немају над читаоцем ^{немамо од оне} ~~моћ~~ коју је имала инспирисана реалност над песником, ти су стихови проза, само проза. Валери је годинама ћутао због немоћи човечје речи да даде прецизан израз поетског доживљаја. А абе Бремону, који уосталом Валерија врло воли и цени, и који је ^{с њима} склонио ^д достатешкоћа да би Валери могао ући у Академију, довикује му: ~~"Уметност је увек прецизна, строга прецизност у служби непрецизног"~~, и потсмева му се: "Песнику је проза нечиста јер је сувише прецизна, а Валерију што није доста прецизна". Због свега тога абе Бремону зове Валерија "песником у прози самом себи". И каже изречно: не ради се о стиху и прози, него о прозаизму и поезији. На основу те поставке абе Бремону се лепо споразумева са рационалистима критичарима, па и са Валеријем, све дотле док чини анализу песме као телста и музике. Али кад говори о лепоти и чари поезије, немилосрдно одбацује цео апарат резоновања, склања анализу, не допушта друго до тајанствени акт мењања стања душе. Ствари су ствари, а чиста поезија што румен зоре, а само "у зору постају ружичасте све ствари". Наравно да тако схваћеној ^{поезији} ~~песми~~, ако пођемо даље, естетички домети не могу бити последња сврха, нити читаоцу може бити највиши циљ естетичко уживање. Знамо, дешава се да пред неким ремек-делом уметности душа у нама не престаје чезнути још за ~~не~~ нечим даљим. Узнемири се место да се смири. Вуче нас нека крајња тенденција чисте лепоте која је мистичка тенденција, ~~жеља~~ ^{жеља} ~~за контемплацијом, а не за~~ ^{је} ~~контемплацијом~~. Чиста поезија у песми ^{Ово што} вуче ћутању и скривеној активности душе, ^{а не идеје у кесми} ~~То је поетска активност или поетска стања душе у слици поезије. И та моћ не долази од идеја или~~ ~~речи, музикалности~~ ^{речи} стихова. Мали одломак песме за који не знате чега је ~~де~~ ^{је} или с чиме чини целину идеје, може да има и изврши сву чар поезије, то јест да изазове у читаоцу ^{мистичко} ~~стање~~ ^{стање} душе. Мистичка трансформација дакле, ~~а не~~ ^{је} ~~иначе метафора мистичности. А то је ушима, души и једноставно~~ ~~поезија~~ ^{души} се мора мистичка жеља утолити, свети страх од ретких постигнућа мора душу испунити. ~~Онако~~ ^{Онако} како је Шекспир написао: *The last terror confronts us, our dream has come true.* На крају крајева, по абе Бремону, делује на човека не оно што је речено, ма како сликовито и музикално било, него оно што ћути и трансформира душу. Једном речју, проблем абе Бремона је леп, и мушчан је. Песник не може до контемплације зато што говори, дакле зато што је песник. Читалац не може до контемплације зато што — ни песник не може. Али пут ка мистичкој контемплацији отвара се у души и једног и другог, кад је случај поезије најбољи и најсрећнији.

X Sveta kao da je nadzoran biser i iskustvo realnog ostanka u stvarnosti

Чиста поезија абе Бремина није изум абе Бремона, ни као појам ни као проблем. Он то уосталом, кад треба, и сам каже. Расправља-ли су о том прерафаелити и симболисти; па су чистој поезији тежили неки ро-мантичари; па су се с формулом чисте поезије носили, ^{појединачно,} разни песници и критича-ри, нарочито енглески песници, чија је поезија добрим делом спиритуална, контем-плативна. Природно је дакле запитати: шта је ново дошло са абе Бремоном? Но-ва је пре свега личност његова. Абе Бремон је особите врсте ^{и мистички} религиозни пси-холог. ^XСву генезу душевних тежњи у човеку стваља он у ^увласт мистичку. Као теоретичар поезије, он не говори о лирском темпераменту песника, него о контак-ту његову са натприродним. Дар, то није песникова даровитост, него од случаја до случаја божје даровање. Песник интересује абе Бремона пре свега као при-малац мистичке трансформативне моћи, а песник као творац песме интересује га затим, по нужди. Зато што мора да изађе из ћутања, песник није никада чист пес-ник, "чист песнички доживљај је мит". Кад би песник до краја доживео свој ми-стички доживљај, он не би могао говорити. Песма је најсавршеније што песник ^{као} може ^{да} доживети. Али о ^{то} савршено што јд изневерио кад је проговорио, то не ^{би} мо- ^{гао} ~~је~~ остварити ни кроз коју песму.

Оригинална и смела личност абе Бремонова унела је у старе теорије нешто ново. Светло одушевљење његове религиозности начинило је од "чисте поезије" ^{како} онај седми дан божанског стварања о којем говори св. Августин у својим Исповестима, дан који није имао вечери није имао сутона. ^{Значи у поезији, то је надземајско на дану, лепота без сенке.} Одишта је тешко наћи човека, човека критичара и аналитичара, који је са више ентузиазма ^{и идеје Бремон} волео поезију, и са више маха је дизао под сунце и пред божји пре-сто. И ако добро размислимо о својим доживљајима над поезијом, мораћемо, у по-следњој линији примити и велику резерву абе Бремонову, чудно, необично миш-љење ^{његово} да је говор ^{и некако уклето} ствар овога света, профаног света. Заиста, своје стихове и сли-ке и риме не прави песник у часу највишег, тајанственог немира, ^{него затим.} Заиста, поезија у песми није друго него "скривена струја" о којој говори Бодлер; "флуидна струја која претходи свакој слици", о којој говори Бергсон; и "мистични флуид" о којем говори абе Бремон.

Али уза све што примисмо и признасмо, чини нам се ипак да се теорија абе Бремонова, као све теорије које задиру у натприродно и непо-знато, да се и та теорија може продужити. Искustва наша над сасвим великом по-езијом гоне нас да се запитамо: да ли абе Бремон није и сувише дефинитивно ~~и генерално раскривао поезију~~

и генерално расквалификовао песника Данте, Шекспир, Гете, Ђермонтов, рекли бисмо, проговорили су по некад пре него што су се сасвим лишили контакта са
натприродним, пре него што су напустили област мистичку. Можда инспиришућа
реалност и сама прави разлику између чисте и нечисте поезије, и зна кад тре-
ба, и кад не треба песника који почиње говорити прогнати из контакта. Можда се
инспиришућа реалност прилагођава на неки начин оном акту песникову који је
главни његов задатак: изласку његову из ћутања. Можда песник не престаје чу-
ти над својим гласом тишину из које је изашао. Они чудни кинески и јапански
песници који су изговарали контемплативне своје песме у два реда, или у три речи, не видимо им ни-
какве површинске активности, видимо, напротив, да су прословили реч две, и врати-
ли се у контемплативност и ћутање. Ипак, теорија абе Бремонова тог духом сил-
ног човека у скромној хаљини свештеника, чија плаха љубав за поезију сваки
час заблиста као истргнут мач, та ће се теорија држати ^{стварно} необоривим истинама:
да је религији и поезији извор један; да је поезија највеће благо човечје;
да је религија, у поетски упрошћеном њеном облику, у молитви која ћути, нај-
чистије ^с стање душе човекове.